

наша должна святиться в нас, а не в словах наших. Мы должны быть церковью наша и нами же должны возвестить её правду».

Вписывается ли эта Церковь в уваровскую формулу «православие, самодержавие, народность», столь ненавистную просветительству В. Белинского? Очевидно, да, потому что «оцерковление» жизни понимается при этом и как общественное устройство на основе полного сохранения существующего порядка. «Неслыханное чудо» должна совершить Церковь (т. е., собственно, каждый верующий жизнью своей), «заставив у нас всякое сословье, званье и должность войти в их законные границы и пределы и, не изменив ничего в государстве, дать силу России изумить весь мир согласной стройностью того же самого организма, которым она доселе пугала».

Но главное в этом гоголевском «православии», всё-таки, – внутреннее преобразование, просветление. Как бы отвечая вновь на кантовский вопрос – «что такое просвещение?», Гоголь не об одном разуме печётся, и не о самостоятельности (близком к самоуправству) отдельного индивида. Истинный смысл слова «просвещение» – церковный. «Просветить не значит научить, или наставить, или образовать, или даже осветить, но всего насквозь высветлить человека во всех его силах, а не в одном уме, пронести всю природу его сквозь какой-то очистительный огонь». Это, очевидно, тот «церковный разум», о котором позднее писал В. Зеньковский.

Синтез двух образов Просвещения, возможно, ещё впереди. Равно как и более обстоятельное и объективное изучение этого феномена в истории русской мысли.

Хміль Володимир Васильович

*Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії і соціології
Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту*

МЕТАФІЗИЧНІ ПОШУКИ Н. ГАРТМАНА

Сучасна українська філософія активно переосмислює досвід європейської філософської думки, вводить в науковий обіг нові персоналії, нові ідеї. Західноєвропейський досвід аналізу метафізичних проблем стає добротним підґрунтям для діалогу з сучасною західною філософською думкою.

Н.Гартман належить до «забутих» філософів другої пол. ХХ ст. Виходець з російської імперії, він навчався в Петербургському університеті,

переїхав в Маргбург, захистив докторську дисертацію з філософії, працював в Кьольнському, Берлінському та інш. університетах.

З його спадщиною була недостатньо обізнана філософська спільнота, так як до останнього часу були перекладено на російську мову тільки декілька його творів.

Н.Гартман в своїх двох десятках фундаментальних творів розбудовує «нову онтологію» як «об'єктивістську», тобто прагне пізнати світ що складається з речей, які існують самі по собі, незалежно від того, чи пізнає їх людська свідомість чи ні.

Суб'єктивна діяльність людини постає, згідно з Гартманом, властивістю об'єктивної субстанції. Істотно зауважити, що при цьому ціннісний смисловий універсум людини, принципи та методи пізнання - гносеологічний потенціал пізнавальних здібностей - розчиняється в онтології. Природний універсум заповнюється Гартманом культурним, моральним, науковим пізнанням, а також соціальною історією, що свідчить про єдність розуму та буття.

При цьому, німецький філософ визнає фундаментальну роль метафізики в пізнанні. Піддаючи критиці стару метафізику за відхід від онтологічної проблематики, він відкидає механістичні підходи до пізнання, що мають місце в сучасній філософії, що залишилися ще з епохи Нового часу. Мова йде про недооцінку вземовідносин природного, органічного та соціального в плані пошуку єдиної моністичної картини світу.

Гартман наголошує на обмеженості старої метафізики, орієнтованої на створення замкнених філософських систем. В понятійному арсеналі старої метафізики, від античності до Канта включно, домінували телеологічні виміри буття з такими поняттями, як Бог, душа, свобода, а тому суто онтологічні проблеми залишилися без достатньої уваги та відійшли на другий план. Н.Гартман невдоволений «гносеологічною метафізикою», котра підміняє питання «Як можливий світ?» іншим питанням: «Як можливе пізнання світу», й тому випадає з пізнання цілісна онтологічна структура світу.

Як раз в баченні цілісності світу, на думку Н.Гартмана, й закладена схильність людини до метафізики. Метафізика не базується на поняттях нашого досвіду, а належить сфері надчуттєвого, що не претендує на раціональне пояснення.

Німецький філософ вводить два нових поняття - «так-буття» та «тут-буття». Про відмінність між ними свідчить той факт, що поняття «так-буття» характеризує те, що дещо існує як сутність (essential) речей та предметів, як трансцендентна, метафізична цілісність, що пізнається апіорно.

«Тут-буття», навпаки, несе у собі екзистенційне (existential), наявне, емпіричне існування, і включає в себе одночасно несуттєві та суттєві риси, а тому воно пізнається апостеріорно.

Н. Гартман одним з перших відчув тенденцію пробудження метафізики, яке мало місце в європейській культурі на поч. ХХ ст. як реакцію на беззмістовність неокантіанства, позитивізму, прагматизму.

Петрушенко Оксана Петрівна

*Кандидат філософських наук,
доцент Львівського національного медичного університету
імені Данила Галицького*

УТОПІЯ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ XX-XXI СТ.

Однією з особливостей сучасного розвитку філософії є її звернення до таких тем, які у класичний період розвитку не вважалися філософськими. Йдеться про окреслення понять *повсякденність* та *життєвий світ*, відповідальність, про екологічну, біоетичну проблематику. Ще на початку ХХ століття звернення до незвичних, нетрадиційних тем виглядало як примха автора. Але на кінець ХХ ст. ці примхливі епізоди виливаються у досить помітну тенденцію розвитку сучасної філософії. Однією з таких тем стає утопія. У XVII–XIX ст. утопізм існував як самостійний напрямок літературної творчості та суспільно-політичної думки, проте філософи ставилися до цього напрямку насмішкувато-критично. Так, представники класичної німецької філософії не впускають поняття утопії до своїх філософських концепцій, а марксизм, вважаючи себе наступником гегелівської філософської традиції, критикує утопізм та стверджує, що його долає. У ХХ ст. відбувається осмислення утопії через призму філософського дискурсу, спостерігається прагнення окреслити значення утопії у духовному житті суспільства, у процесах мислення.

Першими в цьому контексті слід згадати ідеї М.Вебера щодо *ідеальних типів* суспільства: він говорив про можливість та доцільність створення образу ідеального типу суспільства; зазначав, що такий підхід корелюється з практикою природничих наук, які створюють ідеальні об'єкти, що мають задані параметри та володіють певним ступенем досконалості (ідеальний газ). М.Вебер називає утопію варіантом *ідеального типу*. Тобто утопія за своєю сутністю – це деяка ідеальна конструкція, яка співвідноситься з дійсністю і може застосовуватися як інструмент для виділення найтипівіших елементів дійсності та конструювання належного стану справ.